

Gombos Katalin – Strihó Krisztina

A közösségi platformok és a Digitális Európa program magánjogi elemei

A tanulmány középpontjában a 21. századi kihívások egyik markáns területe, a digitalizáció és az ahhoz kapcsolódó európai uniós program áll. A digitális tér által kínált témakörök közül a közösségi platformokra és az influenszerekre, valamint az európai e-justice stratégiára, továbbá fogyasztóvédelmi kérdésekre fókuszálnak a szerzők. Az elektronikus kommunikációs eszközök és információs technológiák egyre újabb változatai számos új izgalmas kérdést vetnek fel napjaink európai magánjogi jogviszonyaiban is.

A technikai újdonságok fontos változásokat idéztek elő az európai jog által szabályozott magánjogi jogviszonyokban mind a jogalkotás, mind pedig a jogalkalmazás területén.

Bevezetés

Az Európai Bizottság 2021. március 9-én bemutatta az Európai Unió 2030-ig megvalósítandó digitális átalakulására vonatkozó jövőképét és megoldási javaslatait, amelynek értelmében az EU 2021-től 2030-ig tartó digitális évtizedének végére négy sarkalatos ponton lehet és kell javítani Európa digitális felkészültségét. A *készségek – infrastruktúrák – vállalkozások – közszolgáltatások* négyesében gondolkodva egyrészt a felhasználók, fogyasztók, polgárok digitális készségeit növelni szükséges,¹ továbbá jelentősen bővíteni kell az infokommunikációs szakemberek számát. Másrészt biztosítani kell a korszerű technológiát,² biztonságos, összekapcsolt és fenntartható digitális infrastruktúrákat kell teremteni.³ Harmadrészt technológiafejlesztéssel el kell érni a vállalkozások digitális átalakulását⁴ mind az innovációban élenjárók

¹ A célkitűzés az, hogy a népesség legalább 80%-a rendelkezzen digitális alapkészségekkel.

² Számítástechnikai fejlesztésekkel a kvantumgyorsulással rendelkező számítógép-technológiát kell elérni.

³ Célkitűzés az 5. generációs 5G technológia általánossá tétele, adatoldalról pedig 10 ezer klímasemleges és fokozottan biztonságos peremhálózati csomópont kialakítása, a felhőtechnológia jelentős bővítése.

⁴ Célkitűzés, hogy az uniós vállalkozások 75%-a használja a felhőszolgáltatásokat, a mesterséges intelligenciát és a nagy adathalmazokat.

támogatásával,⁵ mind pedig a lemaradók alapkészségeinek emelésével.⁶ Negyedrészt pedig a közszolgáltatások digitalizálása a cél.⁷

A 21. század – fenti célkitűzésekben is megfogalmazott – technikai újdonságai egyértelműen azzal a hatással járnak, hogy mind több felhasználó fogyasztó helyezi át életének egy szegmensét az elektronikus térbe, elsősorban különböző közösségi platformok segítségével. Az életünket még jelenleg is nagyban befolyásoló Covid-19-világjárvány kevés pozitív hatása között említhető, hogy felhívta a figyelmet az elektronikus felületek előnyeire, ez pedig különösen a határon átnyúló jogviszonyokban segít a fizikai távolságból adódó nehézségek leküzdésében. A technikai újdonságok fontos változásokat idéztek elő az európai jog által szabályozott magánjogi jogviszonyokban mind a jogalkotás, mind pedig a jogalkalmazás területén.

A közösségi platformok – a fogalmi alapokról

Az európai magánjog és a közösségi platformok egyik alapvető kérdéseként merül fel, hogy a megváltozott környezetben milyen módon történik a fogyasztók megszólítása, hiszen a kommunikáció, a hirdetések és a reklámozás színtere egyre inkább a közösségi platformokon zajlik. Ennek a kérdésnek a körbejárásához vizsgálódásainkat érdemes néhány fogalmi kérdés tisztázásával kezdeni. A hétköznapi nyelvhasználatban és a szakirodalomban is gyakran használjuk például a *social media* (azaz a közösségi média), a közösségi platform, az internetes platform, a közösségi felület, a közösségi oldal kifejezéseket. E fogalmakat legtöbbször szinonim értelemben használjuk, de indokolt lehet közülük egy meghatározó összefoglaló kategóriát kiemelni. Központi jelentőségűnek tűnik ugyanis az internetes platform elnevezés, amely egyben a legtagabb generalizáló kategóriaként is kezelhető.

Az internetes platform fogalma több oldalról is megközelíthető. A francia államtanács definíciója szerint internetes (digitális) platformnak tekinthetünk minden olyan internetes oldalt, amely lehetővé teszi harmadik személyek számára, hogy tartalmakat, szolgáltatásokat, árukat kínáljanak, illetve minden olyan online platformot, amely ezekhez biztosít hozzáférést (például alkalmazásboltok, keresőmotorok).⁸ Bartóki-Gönczy Balázs a platform alatt azon piaci szereplőket érti, amelyek egy úgynevezett kétoldalú piacon lehetővé teszik két jól elkülönült csoport

⁵ „Unikornisok” finanszírozása.

⁶ Ez főként a kései csatlakozó kkv- (kis- és középvállalkozói) szektorra vonatkozó elképzelés, a digitális alapkészségek 90%-ra emelésével.

⁷ A kulcsfontosságú közszolgáltatások teljes spektrumának online térbe helyezése a cél. Ezek között említhető az e-egészségügy (egészségügyi adatokhoz való teljes körű hozzáférés biztosítása a polgárok részére) és a digitális személyazonosítók használatának növelése.

⁸ Conseil d'État: Étude annuelle 2014 – Le numérique des droits fondamentaux. 2014.

között a kapcsolatteremtést. Értelmezésében tehát a kétoldalú piacon működő platformszolgáltató közvetít e két csoport között.⁹ A kétoldalú piac megfogalmazást Nemeslaki András szerint a platformgazdaságtanból vezethetjük le,¹⁰ de ez a kifejezés a fogalom versenyjogi aspektusaira is utal, amire Szilágyi Pál mutat rá.¹¹ A marketingszemponthú megközelítés szerint a felhasználók által feltöltött információk összességét jelenti, amely egyidejűleg minősül marketingeszköznek,¹² információforrásnak és stratégiának.¹³ Egyes szerzők egy rózsaszín elefánttal azonosítják a fogalmat, hiszen egyrészt a beszélgetések középpontját képezi, másrészt viszont „absztrakt, megfoghatatlan, kissé nehezen érthető, és még felfedezésre vár”.¹⁴ A hivatkozott forrás ugyan egy évtizeddel ezelőtti, mégis időtálló a leírás, hiszen a terület jelenleg is felfedezésre és szabályozásra vár. Zódi Zsolt álláspontja szerint a platform napjainkra jogi fogalomként vált,¹⁵ Kiss György IT-fogalomként, a technológiai fejlesztések összességéként jelöli azt meg.¹⁶ Menyhárd Attila a platformokat kereskedelmi közvetítőként határozza meg, hiszen különböző felhasználói csoportok egymás közötti interakcióit működtetik, valamint áruk és szolgáltatások piacra juttatásának eszközei, amelyek azonban korlátozhatják a hozzáférést és a szereplők magatartását is.¹⁷ Akármelyik meghatározásból is indulunk ki, a piac¹⁸ az a központi elem, amely összeköti az európai magánjogi jogviszonyokat a közösségi platformokkal.

⁹ Fogalmának elemzésére lásd Bartóki-Gönczy Balázs: *Az online közvetítő szolgáltatók mint az információhoz való hozzáférés új kapuerei*. PhD-értekezés. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola, 2018. február 12.

¹⁰ Nemeslaki András: Platformgazdaságtan – kétoldalú piacok elmélete. In Sasvári Péter (szerk.): *Informatikai rendszerek a közszolgáltatásban I*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 169–188.

¹¹ Szilágyi Pál: A kétoldalú piacok versenyjogi megítélése a médiapiacokra tekintettel. *In Medias Res*, 1. (2012), 1. 80–90.

¹² Muhammad Tariq – Fazal Wahid: Assessing Effectiveness of Social Media and Traditional Marketing Approaches in Terms of Cost and Target Segment Coverage. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 3. (2011), 1. 1049–1074.

¹³ W. Glynn Mangold – David J. Faulds: Social Media: The New Hybrid Element of the Promotion Mix. *Business Horizons*, 52. (2009), 1. 357–365.

¹⁴ Nagy Tamás: Vélemény 2.0 – közösségi média könyv. *Mek.oszk.hu*, 2010.

¹⁵ Zódi Zsolt: A platform, mint az információs kapitalizmus fő szervezési mechanizmusa. In Gyekiczky Tamás (szerk.): *Határter: Digitális kihívások a jogban*. Budapest, Patrocinium, 2021. 55–118.; Zódi Zsolt: Kódokba zárt jog. Néhány gondolat az új AVMS irányelv kapcsán. *In Medias Res*, 8. (2019), 2. 169–186.

¹⁶ Kiss György: *A digitális platformok által kínált foglalkoztatás társadalmi, gazdasági hatásai és a jog válasza*. (Kézirat megjelenés alatt.)

¹⁷ Menyhárd Attila: Az információs technológiai fejlődés hatása az állami szerepvállalásra. In Török Bernát – Zódi Zsolt (szerk.): *A mesterséges intelligencia szabályozási kihívásai. Tanulmányok a mesterséges intelligencia és a jog határterületeiről*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 67–87.

¹⁸ A piac központi szerepéről és a piacmeghatározás jelentőségéről lásd Szűcs Anikó Edit: Az érintett piac meghatározásának nehézségei. *EU jog*, 1. (2021), 4. 2–6.

Az Európai Unió digitális egységes piaca

Az Európai Bizottság 2015. május 6-án fogadta el a digitális egységes piacra vonatkozó stratégiát, amelynek alapjaként már az *Új kezdet Európa számára a munkahelyteremtés, a növekedés, a méltányosság és a demokratikus változás programja* című¹⁹ közleményében deklarálta azokat kiemelt feladatokat, amelyek között szerepel az összekapcsolt digitális egységes piac. A kiemelt prioritás értelmében az elektronikus kommunikációs eszközök határtalan fejlődése adta lehetőségeket ki kell aknázni a gazdasági és társadalmi viszonyokban, a gazdaság növekedése, a munkahelyteremtés érdekében. A fejlődés alapvető feltétele az Európai Unión belüli egységesítés a jogalkotás terén is, különösen a fogyasztóvédelmi és a versenyjogi szabályok, az elektronikus kereskedelem, a szolgáltatásnyújtás szabadsága vonatkozásában, továbbá a közös európai adatvédelmi szabályok területén. A kinyilatkoztatott elvek mentén a digitális egységes piaci stratégia az alábbi három pillérre épül:

- a) „Az internetes termékek és szolgáltatások elérhetőbbé tétele az európai fogyasztók és vállalkozók számára – ehhez gyorsan meg kell szüntetni az internetes és a fizikai szegmens közötti legfontosabb különbségeket, vagyis a tagállamközi internetes tevékenység útjában álló akadályokat.
- b) A digitális hálózatok és szolgáltatások fellendülését elősegítő feltételek megteremtése – ehhez nagy sebességű, biztonságos és megbízható infrastruktúrára és tartalomszolgáltatásra, valamint az innovációt, a beruházást, a tisztességes versenyt és az egyenlő versenyfeltételeket biztosító szabályozási környezetre van szükség.
- c) Az európai digitális gazdaság növekedési potenciáljának maximalizálása – ez az IKT (információs és kommunikációs technológia) – infrastruktúrába és a felhőalapú szolgáltatás és a *big data* technológiákba, valamint a kutatás-fejlesztésbe való beruházást igényel, amelynek révén növelhető az ipari versenyképesség, a közszolgáltatások színvonala, valamint a befogadás és a készségek és képességek szintje.”²⁰

A stratégia megszületése óta számos olyan jogalkotási lépésre is sor került, amelyek célja a digitális egységes piac megteremtése volt. Ezek között említhető az alábbi néhány kiemelten fontos jogforrás, jogforrás-módosítás és jogalkotási kezdeményezés:

¹⁹ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A Bizottság 2015. évi munkaprogramja – Új kezdet*. COM(2014)910 végleges (2014. december 16.), amely alapja volt a Bizottság 2015. évi munkaprogramjának, és ezt a témakört érintette Jean-Claude Juncker nyitóbeszéde is Strasbourgban 2014. július 15-én.

²⁰ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának Európai digitális egységes piaci stratégia*. COM(2015)192 végleges (2015. május 6.).

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/302 rendelete (2018. február 28.) a belső piacon belül a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy letelepedési helye alapján történő indokolatlan területi alapú tartalomkorlátozással és a megkülönböztetés egyéb formáival szembeni fellépésről, valamint a 2006/2004/EK és az (EU) 2017/2394 rendelet, továbbá a 2009/22/EK irányelv módosításáról;²¹
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/644 rendelete (2018. április 18.) a határokon átnyúló csomagkézbesítési szolgáltatásokról;
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/1128 rendelete (2017. június 14.) az online tartalomszolgáltatásoknak a belső piacon való, határokon átnyúló hordozhatóságáról;
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/2394 rendelete (2017. december 12.) a fogyasztóvédelmi jogszabályok végrehajtásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről és a 2006/2004/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről;
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális média-szolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról;
- Javaslat – az Európai Parlament és a Tanács irányelve az áruk internetes és egyéb távértékesítésére irányuló szerződések egyes vonatkozásairól.²²

Témánk szempontjából különösen jelentős, hogy az Európai Bizottság a digitális piacok egységesítése és a versenyképesség fenntartása érdekében 2020-ban javaslatot tett a Digital Services Act²³ (a továbbiakban: DSA) és a Digital Markets Act²⁴ (a továbbiakban: DMA) megalkotására:

- Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról²⁵ (DSA);

²¹ Ezt hívjuk röviden Geoblocking rendeletnek.

²² Európai Bizottság: *Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács irányelve az áruk internetes és egyéb távértékesítésére irányuló szerződések egyes vonatkozásairól*. COM(2015)635 végleges (2015. december 9.).

²³ A fogalmi keretek körében érdekesség, hogy a DSA az online platform és az online óriásplatform kifejezéseket használja, azonban azok fogalmi meghatározása nélkül.

²⁴ A DMA kiemelten foglalkozik a tartalomszolgáltatókkal, akiket mint kapuőröket határoz meg, tekintettel arra, hogy egyfajta szűrő szereppel bírnak.

²⁵ Európai Bizottság: *Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról*. COM(2020)825 végleges (2015. december 15.).

- Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete a digitális ágazat vonatkozásában a megtámadható és méltányos piacokról (digitális piacokról szóló jogszabály)²⁶ (DMA).

A jövő digitális Európájára vonatkozó tervek

2020 júniusában az Európai Bizottság *Európa nagy pillanata: Helyreállítás és felkészülés – a jövő generációért*²⁷ című közleményében bejelentette, hogy az egységes piac digitalizációja a válságból való kilábalás alapvető pillére lesz. Az Európai Bizottság elképzelései szerint az alábbi területekre kell a legnagyobb figyelmet fordítani:

- a) támogatni szükséges az összekapcsoltság javítására irányuló beruházásokat;
- b) határozottabb ipari és technológiai jelenlétre van szükség az ellátási lánc stratégiai pontjain (ezeken belül kiemelkedő jelentőségű területek a mesterséges intelligencia, a kiberbiztonság, az 5G technológia és a felhő-infrastruktúra fejlesztése);
- c) valós adatgazdaságra és európai adatterekre van szükség;
- d) mindezeknek a tisztességesebb és egyszerűbb üzleti környezet kialakítását kell eredményeznie.

A digitális egységes piaci prioritások szorosan összekapcsolódnak, az azok keretében megjelölt feladatok végrehajtása egymást feltételezi, kölcsönösen függenek egymástól, így kizárólag komplexen kezelhetők.²⁸ E komplexitás jegyében kitekinthetünk néhány olyan szorosan kapcsolódó kérdésre is, mint a mesterséges intelligencia²⁹ vagy az adatstratégia³⁰ kérdése, de itt említhető a Covid-19-válság

²⁶ Európai Bizottság: *Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a digitális ágazat vonatkozásában a megtámadható és méltányos piacokról (digitális piacokról szóló jogszabály)*. COM(2020)842 végleges (2015. december 15.).

²⁷ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európa nagy pillanata: Helyreállítás és felkészülés – a jövő generációért*. COM(2020)456 végleges (2020. május 27.).

²⁸ Strihó Krisztina: *Az elektronikus kereskedelem. A kereskedelem digitalizációjának alapvetései*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020b. 57–58.

²⁹ Lásd Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A közös európai adattér kialakítása felé*. COM(2018)237 végleges (2018. április 25.); Európai Bizottság: *Etikai iránymutatás a megbízható mesterséges intelligenciára vonatkozóan*. (2019. április 8.); Európai Bizottság: *Fehér könyv a mesterséges intelligenciáról: a kiválóság és a bizalom európai megközelítése*. COM(2020)65 végleges (2020. február 19.).

³⁰ Lásd Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európai adatstratégia*. COM(2020)66 végleges (2020. február 19.).

leküzdéséhez és az abból való kilábaláshoz szükséges³¹ technológiákra³² vagy a magánjogi igények érvényesítésére³³ vonatkozó közös uniós eszköztár³⁴ is. Ezek közül ebben a tanulmányban a magánjogi igényekhez legszorosabban kapcsolódó eljárási-igényérvényesítési kérdésekre, a mesterséges intelligencia e területen való alkalmazhatóságának problematikájára térünk ki.

Az e-justice kihívásai a 21. században

Az európai e-justice stratégia egyik alapcélkitűzése az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés javítása, amelyet elősegít az e-igazságügy területén az információkhoz való hozzáférés javítása és egyszerűsítése, valamint a határokon átnyúló bírósági és bíróságon kívüli eljárások elektronizálásának támogatása. Ma már evidencia, hogy ezen a területen is komoly jelentősége van az információs és kommunikációs technológiai eszközöknek, és egyre gyakrabban kifejezetten a közösségi (social) média e területbe való bevonásának. A legjelentősebb intézményeknek ma már vannak Facebook-profiljai, a kapcsolatfelvételle, bemutatkozásra, tevékenységének megismertetésére, népszerűsítésére szolgáló oldalak a közösségi média kedvelt felületein lelhetők fel. Az e-ügyintézésre, tanácsadásra, segítségnyújtásra használt európai portálok, az információkhoz való hozzáférés javítását szolgáló eszközök, felületek folyamatos bővülése mellett várható az eljárásokat támogató „okos” formanyomtatványok, e-igazságügyi szolgáltatások számának növekedése, az információs és kommunikációs technológiai rendszereknek, valamint az azok által támogatott üzleti folyamatoknak a biztonságos adatcsere támogatására, valamint az információk és az ismeretek megosztására való képességének, azaz az átjárhatóságnak az erősítése is.

A big data korszakban mindez komoly adatvédelmi kihívások elé állít bennünket, hiszen más felületek alkalmasak az érzékeny adatokkal való munkafolyamatok kezelésére és az elektronikus térben való egyszerű megjelenést biztosító platformok alkalmazására. Mindkét szegmens esetén a tapasztalatok azt mutatják, hogy

³¹ Lásd Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európa nagy pillanata: Helyreállítás és felkészülés – a jövő generációért.* COM(2020)456 végleges (2020. május 27.).

³² A Bizottság 2020/518 ajánlása (2020. április 8.) a Covid-19-válság leküzdéséhez és az abból való kilábaláshoz szükséges technológia és adatok, különösen a mobilalkalmazások és az anonimizált mobilitási adatok használatára szolgáló közös uniós eszköztárról. L 114/7 (2020. április 14.).

³³ Gelencsér Dániel et al.: *Uniós polgári eljárásjogi vívmányok a társadalmi fenntarthatóság szolgálatában.* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021.

³⁴ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európa digitális jövőjének megtervezése.* COM(2020)67 végleges (2020. február 19.).

ezeknek a területeknek a fejlesztése mindenképpen indokolt.³⁵ Az elektronizáció sok területen kézzelfogható, mérhető eredményeket, egyszerűsítési lehetőségeket jelent. Gondoljunk csak az összekapcsolt nyilvántartásokból (például ingatlan-nyilvántartás, cégnyilvántartás) egyszerűen, egy klikkeléssel kinyerhető adat sebessége és ugyanezen adat központi hatóságokon vagy bíróságokon keresztül történő mechanikus, papíralapú lebonyolításának időtényezője közötti különbségre.

Az e-justice célkitűzései

Az e-justice fontos célkitűzése a határokon átnyúló bírósági és bíróságon kívüli eljárások digitalizálásának támogatása. Ennek egyik megnyilvánulásaként értékelhetjük az európai e-igazságügyi portál³⁶ létrehozását, amely az európai e-igazságügyi rendszer egységes, többnyelvű, felhasználóbarát hozzáférési pontja. Miután ez egy dinamikus tartalmú, többnyelvű elektronikus adatbázis, így jelenleg az e-justice az együttműködés legfőbb európai szintű eszköze. Felhasználókat és bíróságokat egyaránt támogató felületén számos interaktív elektronikus szolgáltatás érhető el, amelyek közül kiemelkedő jelentőségűek az eljárásokat támogató interaktív nyomtatványok és a jogszabálykereső felületek. Ma már az e-justice portál az európai és nemzeti bírósági ügyekre vonatkozó információk központnak is tekinthető, amely felöleli a polgári és kereskedelmi ügyekben illetékes Európai Igazságügyi Hálózat által lefedett tartalmakat is.³⁷ Lehetőséget ad az uniós országokat érintő kísérleti projektek, például az e-CODEX keretében jogi adatok biztonságos cseréjére. Néhány területen – a tagállamok együttműködési hajlandóságától függő mértékben – tartalmaz összekapcsolt nemzeti adatbázisokat, így például a földhivatali, a fizetéseképtelenségi nyilvántartások, cégnyilvántartások területén.

A 2019–2023-as időszakra szóló *Európai e-igazságügyi stratégia*³⁸ az igazságügy területének folyamatos digitalizációja révén az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés további javítását tűzte ki célul. Összhangban áll az európai e-igazságügy elveivel és célkitűzéseivel, továbbá szorosan kapcsolódik a cselekvési tervben³⁹ meghatározott konkrétabb célokhoz. A stratégia három fő területet határoz meg: az információkhoz való hozzáférést, az igazságügy területén az e-kommunikációt, valamint a kölcsönös átjárhatóság fejlesztését.

³⁵ A Bizottság 2014/333/EU határozata (2014. június 5.) az európai igazságügyi portálon szereplő személyes adatok védelméről. L 167/57 (2014. június 6.). 57–60.

³⁶ Európai igazságügyi portál.

³⁷ Polgári és kereskedelmi ügyekben illetékes EIH.

³⁸ A 2019–2023-as időszakra szóló európai e-igazságügyi stratégia. 2019/C 96/05 (2019. március 13.). 3–8.

³⁹ A 2019–2023-as időszakra szóló európai e-igazságügyi stratégia. 2019/C 96/05 (2019. március 13.). 9–32.

Az információkhoz való hozzáférés területén a cselekvési terv olyan projekteket tartalmaz, amelyek az általános igazságügyi információkhoz való hozzáférés, az adatállományokhoz, az igazságszolgáltatás igénybevétele szempontjából releváns adatok biztosításához kíván szélesebb bázist biztosítani. A kölcsönös átjárhatóság területén a cselekvési terv fejlesztésre irányuló javaslatokat tartalmaz az e-CODEX rendszer,⁴⁰ valamint formanyomtatványok, dokumentumok és strukturált adatok rendszeren keresztüli cseréjét célzó kísérleti projektek tekintetében. A nemzeti rendszerek közötti kölcsönös átjárhatóságot az e-CODEX technológia *e-justice communication via online data exchange*, azaz az internetes adatcserén alapuló e-igazságügyi kommunikáció) folytatásaként a Me-CODEX (*maintenance of e-CODEX*, azaz az e-CODEX karbantartására irányuló) projekt biztosítja. Ezen túl célkitűzés a közös és harmonizált *backend* rendszerek (a programoknak, weboldalaknak a hátsó, a felhasználó elől rejtett, a tényleges számításokat végző része, amelynek feladata adatok feldolgozása) létrehozása meghatározott jogi eszközök számára.

Szemantikai átjárhatóságot kíván megteremteni a használt kifejezések harmonizációja és a beszéd automatikus írásbeli átírását lehetővé tevő hangfelismerő eszközök alkalmazása, valamint az automata katalogizáló eszköz az EuroVoc⁴¹ és a LegiVoc⁴² bővítésére. Napjainkban európai interoperabilitási keretben⁴³ nyílik lehetőség a kölcsönös átjárhatóság biztosítására, amely az információs és kommunikációs technológiai rendszereknek az adatcsere támogatására, valamint az információk és az ismeretek megosztására való képessége terén kiemelkedő. Ezenkívül a nemzeti, európai és globális jogi információs rendszereken keresztül közzétett jogi információkhoz való hozzáférés könnyíthető meg, valamint ezeknek az információknak a megosztása és összekapcsolása. Az egymással összekapcsolt jogi adatok lehetővé teszik a felhasználók számára, hogy gyors és megbízható módon megtalálják a releváns információkat.⁴⁴ Az e-kommunikáció területén a cselekvési terv projekteket tartalmaz a fenti célkitűzések megvalósításához szükséges biztonságos adatcserét lehetővé tevő felületek és az online kommunikáció lehetőségének a fejlesztésére. Ez utóbbi eszközöként változatlanul szerep jut a polgárok, a bírák

⁴⁰ e-CODEX.

⁴¹ EuroVoc.

⁴² LegiVoc.

⁴³ Interoperable Delivery of European eGovernment Services.

⁴⁴ Vannak olyan összekapcsolható rendszerek, amelyek esetén a megvalósíthatóság csak távlatilag biztosítható. Ilyenek: az európai öröklési bizonyítványok nyilvántartásainak összekapcsolása, az elektronikus szakértői nyilvántartások és az online szakértés, egy fenntartható és elismert platform létrehozása az uniós büntetés-végrehajtási információk központosításához (EPIS adatbázis), technikai híd/kapu létrehozása az online vitarendezési rendszerek és a kis értékű követelések uniós elektronikus eljárása között, a védelemben részesülő nagykorú személyek nemzeti nyilvántartásainak összekapcsolása, a fordítók és tolmácsok adatbázisaihoz való hozzáférés biztosítása az e-igazságügyi portálon keresztül (BabelLex), közös adósinformációs rendszer.

és az igazságügyi hatóságok közötti, határokon átnyúló videokonferencia révén történő közvetlen kommunikációt szolgáló eszközök további fejlesztésének.

A mesterséges intelligencia felhasználhatóságának kérdései

A mesterséges intelligencia fogalmát sokan sokféle értelemben használják,⁴⁵ az elméletek többsége a következő négy számítástechnikai alapú kategóriába sorolható: *embereként gondolkodó rendszerek, emberként viselkedő rendszerek, racionálisan gondolkodó rendszerek, racionálisan cselekvő rendszerek*. A mesterséges intelligencia bonyolult rendszerek összefoglaló elnevezése, azon belül két nagy típus különböztethető meg: egyrészt a szoftveralapú, másrészt a fizikai változatai említethetők.⁴⁶ Az előbbi csoportba tartoznak például az elemzőszoftverek, a különböző keresőmotorok, továbbá a beszéd- és hangfelismerő, valamint -leíró rendszerek.⁴⁷ A fizikailag is megjelenő mesterséges intelligenciák a robotok,⁴⁸ speciális fajtáik az önvezető autók és a drónok.⁴⁹ A mesterséges intelligencia komplex környezetben képes feladatokat végrehajtani anélkül, hogy folyamatosan egy felhasználó utasításait követné (autonómia), és képes arra is, hogy a tapasztalaton alapuló tanulás révén teljesítményjavulást érjen el (adaptivitás).⁵⁰ Az Európai Bizottság által adott definíció szerint: „A mesterséges intelligencia olyan rendszereket takar, amelyek intelligens magatartást tanúsítanak a környezetük analizálása és a meghatározott célok elérése érdekében – bizonyos mértékű autonómiával – tett lépéseik révén.”⁵¹

⁴⁵ Lásd a többféle megközelítésre Woodrow Barfield – Ugo Pagallo (szerk.): *Research Handbook on the Law of Artificial Intelligence*. Cheltenham, Edward Elgar, 2018; Georgios I. Zekos: *Economics and Law of Artificial Intelligence. Finance, Economic Impacts, Risk Management and Governance*. Cham, Springer, 2021.

⁴⁶ Ryan Calo – A. Michael Froomkin – Ian Kerr: *Robot Law*. Cheltenham, Edward Elgar, 2016.

⁴⁷ Lásd elemzésükre Roland Vogl: *Research Handbook on Big Data Law*. Cheltenham, Edward Elgar, 2021.

⁴⁸ A robotjoggal kapcsolatban lásd Klein Tamás – Tóth András: *Technológia jog – Robotjog – Cyberjog*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020; Marcelo Corrales – Mark Fenwick – Nikolaus Forgo: *Robotics, AI and the Future of Law*. Singapore, Springer, 2018.

⁴⁹ Strihó (2020b): i. m.

⁵⁰ Simon Emese Réka: A mesterséges intelligencia kihívásai a szellemi tulajdon védelmének területén. In Smuk Péter (szerk.): *Társadalmi fenntarthatóság: Fenntartható biztonság és társadalmi környezet tanulmányok I.* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 1819–1826.

⁵¹ European Commission: *A Definition of AI: Main Capabilities and Scientific Disciplines*. (2019. április 8.); Lásd még a definitív megközelítésekre: Jan De Bruyne – Cedric Vanleenhove (szerk.): *Artificial Intelligence and the Law*. Cambridge, Intersentia, 2021; Thomas Wischmeyer – Timo Rademacher: *Regulating Artificial Intelligence*. Cham, Springer, 2020.

A mesterséges intelligencia az információs és kommunikációs technológiák területén⁵² az egyik fő fejlesztésnek számít.⁵³ A mesterséges intelligencia fontos szerepet játszik a digitális Európa program e-justice stratégiájának megvalósításában is, hiszen itt számos formája hasznosítható, például a kockázatelemzésre,⁵⁴ döntéselemzésre⁵⁵ használható gépi tanulási rendszerek, de említhető a tiszta mesterséges intelligencia⁵⁶ (robotbíró),⁵⁷ és léteznek a döntéskiszolgáló, de emberi értelemmel vegyített rendszerek (ilyenek a döntéshozatalt magas fokban előkészítő és segítő, de humán bírói döntéshozatalt igénylő szisztémák).⁵⁸ Sajátos fajtájának tekinthetők a már létező, metaadatokat rendszerező keresők (ilyen a jogforrások és esetjog keresésére egyaránt alkalmas Eur-Lex,⁵⁹ vagy az esetjog áttekintésére a Bíróság ítélezési gyakorlatának keresőmotorja),⁶⁰ amelyek megvalósíthatóságához és további fejlesztéséhez nagyban hozzájárult az európai esetjogi azonosító⁶¹ (European Case Law Identifier⁶² – ECLI) bevezetése.⁶³ Az Eur-Lex vonatkozásában a célkitűzés olyan irányú fejlesztés, amely a honlap fejlesztésével, a keresőmotor javításával

⁵² Kecskés Gábor – Lévaýné Fazekas Judit (szerk.): *Az autonóm járművek és intelligens rendszerek jogi vonatkozásai*. Győr, Universitas-Győr, 2020.

⁵³ Az Európai Bizottság már 2018-ban előterjesztette stratégiáját a mesterséges intelligencia tárgyában, és ugyanebben az évben megállapodott a tagállamokkal egy összehangolt tervről. A mesterséges intelligenciával foglalkozó magas szintű szakértői csoport 2019 áprilisában ismertette a megbízható mesterséges intelligenciára vonatkozó etikai iránymutatásait, és a mesterséges intelligencia az Európai Bizottság 2020-ban közzétett stratégiájának is fontos pillére.

⁵⁴ Liu Han-Wei – Lin Ching-Fu – Chen Yu-Jie: Beyond State v. Loomis: Artificial Intelligence, Government Algorithmization, and Accountability. *International Journal of Law and Information Technology*, 27. (2019), 2. 122–141.

⁵⁵ Például COMPAS az Amerikai Egyesült Államok gyakorlatában vagy a Predictice Franciaországban.

⁵⁶ Például e-bíróági úton hozott végrehajtási eljárásban (*debt collection proceedings*) MI-döntés születik Hollandiában egy speciális hatáskörű magánbíróság előtt. Lásd Henriette Nakad-Westrate et al.: Digitally Produced Judgements in Modern Court Proceedings. *International Journal of Digital Society*, 6. (2015), 4. 1102.

⁵⁷ Például észt robotbíró program, amelynek lényege az, hogy a kis értékű, vagyis 7000 euró alatti ügyekben dönt a mesterséges intelligencia.

⁵⁸ Gombos Katalin et al.: A mesterséges intelligencia jogalkalmazási területen való hasznosíthatóságának alapjogi kérdései. In Török Bernát – Zódi Zsolt (szerk.): *A mesterséges intelligencia alkalmazásának hatása az alapjogokra*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 327–355.

⁵⁹ EUR-Lex.

⁶⁰ InfoCuria.

⁶¹ Az esetjogi azonosító nemcsak az Európai Unió Bírósága által hozott határozatok azonosítására alkalmas, hanem az működhet a tagállami ítéletek esetén is. Ezért a célkitűzések között említhető azon bíróságok/tagállamok számának növelése, amelyek a bírósági határozataikhoz ECLI-azonosítót rendelnek.

⁶² European Case Law Identifier – Az európai esetjogi azonosító (ECLI) keresésére szolgáló program.

⁶³ A Tanács következtetései az európai esetjogi azonosító (European Case Law Identifier – ECLI) és a minimális számú egységes esetjogi metaadat (metadata) bevezetésére való felkérésről. C 127/1, 2011. április 29. 1–7.

a felhasználói élményt javítja. A keresőfunkció javítása különösen az információk teljesebb körű és felhasználóbarátabb megjelenítésére szolgál. Felvethető továbbá az e-igazságügyi portálon működő olyan *chatbot* kifejlesztése is, amely segítséget nyújt a felhasználónak, és elirányítja az általa keresett információhoz.

Az ítéletek kölcsönös áramlása egy megnyilvánulásként is értékelhetjük azokat a törekvéseket, amelyek nemcsak az Európai Unió Bírósága, hanem tagállami bírósági ítéletek rendszerezett, kereshető közzétételét célozzák, az ítélkezési gyakorlat közzététele során figyelembe véve az adatvédelmi iránymutatásokat. Ennek érdekében a közzététel megkönnyítéséhez álnevesítésre van szükség, vagy anonimizálni kell a határozatokat. Az egyik lehetséges fejlesztési irány, hogy olyan, mesterséges intelligencián alapuló eszköz jöjjön létre, amely a bírósági határozatok automatizált álnevesítésére/anonimizálására szolgál, felhasználva a bírósági határozatokat tartalmazó adatbázisokat. A rendszer „tanításához” szükséges (különösen a nemzeti bírósági adatokból származó) adatok szolgáltatása, ami a tagállamok részéről fokozott együttműködést igényel.

A mesterséges intelligencia egyik lehetséges további felhasználási módja a bírósági határozatok elemzéséhez kifejlesztendő, mesterséges intelligencián alapuló eszköz létrehozása. Egy ilyen rendszer felhasználható a bírói döntések támogatására. Ilyenkor a mesterséges intelligencia működési alapját modellügyekben vagy azonos tárgykorú korábbi ügyekben való szövegbányászat adja, amelyből szövegalapú elemzéssel, egy algoritmus segítségével adható egy lehetséges döntési javaslat (indokokkal együtt). Ez a módszer döntéstámogató, azaz a humán bírói döntéshozatalt nem helyettesíti, csak elősegíti, egyfajta előkészítést végez el.

Ennek az eszköznek egy továbbgondolt változata használható azonban meghatározott jogterületeken akár „kiber-igazságszolgáltatásra” is. Főként az automatizált döntéshozatalra lehet itt gondolni, amikor nagyrészt formanyomtatványok, dinamikus elektronikus felületek használatával, humán bírói döntéshozatal mellett is elsősorban mechanikus, formai ellenőrzésre kerül sor a döntés meghozatalakor.

A mesterséges intelligencia észszerű használata sok tekintetben megkönnyítheti a jogalkalmazást, ugyanakkor sok garanciális alapjogi kérdést is felvet, miután az algoritmikus döntéshozatal adat- és információs aszimmetriái jól láthatók. Az Európai Bizottság a mesterséges intelligenciáról szóló *Fehér Könyvének* már a bevezetőjében utal ezekre a dilemmákra. Hiszen a gyorsan fejlődő mesterséges intelligencia számos területen (egészségügy, fenntarthatóság, nanotechnológia, termelési és gazdasági rendszerek hatékonyságának növelése) pozitívan tudja megváltoztatni életünket, ugyanakkor számos olyan potenciális kockázattal is jár, mint az átláthatatlan döntéshozatal, a nemi és más alapú megkülönböztetés, a profilozás, a magánéletünkbe való betolakodás vagy a bűncselekmények céljából történő felhasználás.⁶⁴

⁶⁴ Európai Bizottság: *Fehér könyv a mesterséges intelligenciáról: a kiválóság és a bizalom európai megközelítése*. COM(2020)65 végleges (2020. február 19.)

Annak érdekében, hogy az alkalmazott mesterséges intelligencia valóban megbízható (*trustworthy*) legyen, és az automatizált döntéshozatal által érintett valamennyi kérdésre megnyugtató válasz szülessen, átfogó keretrendszerre van szükség, amelyben nemcsak szabályozzuk, de értelmezzük is a mesterséges intelligenciát. Szükséges felállítani egy interdiszciplináris keretrendszert, amely választ ad mind a jogi, mind az etikai aggályokra.⁶⁵

A közösségi média és az európai magánjogi jogviszonyok kapcsolata

Az európai e-igazságügyi stratégiában megfogalmazott elveken kívül néhány új jogterület felbukkanása is jelentősen átforgalmazza a 21. századi európai magánjogi jogviszonyokat. A médiafogyasztás színtere eltolódott a közösségi platformok irányába, ennek köszönhetően előtérbe került az online reklámozás és a különböző híres arculatok,⁶⁶ és az influenszerek⁶⁷ meggyőző tevékenysége is kiemelkedően jelentős. Ezeknek a témaköröknek a jogalkalmazásban való egyre nagyobb jelentőségét a magyar Gazdasági Versenyhivatal döntésein és az Európai Unió Bírósága előtti ügyeken keresztül szemléltetjük.

Az influenszerek és a közösségi felületek

Az influenszer szó az angol eredetű „influence” kifejezés képzővel bővített változata, ezért célszerű az egynyelvű angol szótár meghatározásából kiindulnunk. A keresett szó főnévként egyrészt erőteljes hatást jelent, amely tárgyra vagy személyre irányulhat; másrészt olyan erőt, amely valakit vagy valamit meghatározott cselekvésre, viselkedésre készítet; harmadrészt olyan személyt vagy dolgot, amely érinti valamely személy viselkedésének vagy gondolkodásának a módját. A fogalom igeiként jelenti a valamely személy viselkedésének vagy gondolkodásának módjára történő hatásgyakorlást (követendő példaként szolgál, egyfajta iránymutatásként hat), valamint egy különös helyzetre és a fejlesztés módjára történő hatásgyakorlást.⁶⁸ Valamennyi megközelítésből egyértelműen kitűnik, hogy az „influence” szó esetén a hangsúly a befolyásoló erőn, a tényleges hatásgyakorlás tényén van.

⁶⁵ Európai Bizottság: *Etikai iránymutatás a megbízható mesterséges intelligenciára vonatkozóan*. (2019. április 8.).

⁶⁶ Az arculatátviteli szerződéssel kapcsolatban lásd Strihó Krisztina: *A merchandising szerződés*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020a.

⁶⁷ Strihó Krisztina: Az influencer jogi megítélése. *Jogtudományi Közöny*, 75. (2020c), 4. 174–179.

⁶⁸ *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. Oxford, Oxford University Press, 1997. 796.

Az „influenszer” kifejezés az „influence” szóból ered, amelynek központi eleme szintén a hatásgyakorlás. Jelen esetben az „influenszer”, a véleményvezér olyan személyt takar, aki valamilyen termék, szolgáltatás, ezáltal akár valamely cég iránti kereslet növelése érdekében lép fel.⁶⁹ „A véleményvezérek egy-egy termék kategóriáról alapos ismerettel rendelkeznek, amely kiegészülve személyiségükkel és széles kapcsolathálójukkal jelentős befolyást képes gyakorolni mások fogyasztására.”⁷⁰ A Gazdasági Versenyhivatal (a továbbiakban: GVH) által közzétett ajánlás szerint „az influencer olyan, a digitális környezetben befolyás gyakorlására, fogyasztói vélemény formálására képes személy, aki akár eseti partnerként, akár dedikált márkanagykövetként online tartalmat tesz közzé saját weboldalán, közösségi média oldalán, esetleg egyéb online platformon, függetlenül attól, hogy a tartalom a sajátja vagy vendégbejegyzés; legtöbb esetben a véleményvezér elkötelezett követőbázissal rendelkezik.”⁷¹ A véleményvezetés adottsága pedig képes az egyént, a fogyasztót megfertőzni, és irányítani más emberek attitűdjeit. A véleményvezér ez irányú tevékenységének alapvető feltétele a népszerűség, amelynek szintjét különböző mérőszámokkal lehet kimutatni, így a követők és a kedvelések számával, továbbá a megosztások arányával. A felsorolt mutatók alapján célszerű meghatározni az influenszerek típusait. A követők száma alapján beszélhetünk *mega*, *makro*, *mikro* és *nano* véleményvezérekről. A mega influenszerek csoportjába tartoznak az egymillió követőt meghaladó véleményvezérek, a makro kategória táborához sorolhatók a negyvenezer követői számot meghaladó, azonban legfeljebb egymilliót elérő személyek. Az egyezer és negyvenezer közötti követővel rendelkezőket mikro influenszernek tekintjük. Végül az egyezer főt el nem érő vezérek alkotják a nano csoportot. A tartalom típusai szerint megkülönböztetjük a bloggereket, a youtube-reket, a podcastereket és a közösségi bejegyzőket.⁷²

A GVH gyakorlata

A GVH három döntésében [Kasza Tibor ügye (110/2016. VJ), Dukai Regina ügye (111/2016. VJ) és Rubint Réka ügye (112/2016. VJ)] is megállapította, hogy a sokak által ismert, híres, sok esetben kedvelt személyek által reklámozott termékek, szolgáltatások esetén a fogyasztókat arról a körülményről is tájékoztatni kell, hogy a részükről történő bejegyzés (kvázi reklám) mögött ellenszolgáltatás vagy egyéb

⁶⁹ Strihó (2020c): i. m.

⁷⁰ Neulinger Ágnes – Piskóti Marianna: Fiatal véleményvezérek a családban, azaz a fiatal felnőttek befolyása a család környezettudatosságára: egy skálatesztelés eredményei. In Hetesi Erzsébet – Révész Balázs (szerk.): „Marketing megújulás” – Marketing Oktatók Klubja 20. Konferenciája előadásai. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar, 2014. 240–249.

⁷¹ Gazdasági Versenyhivatal: #GVH#Megfeleles#Velemenyezer. 2017. november 20.

⁷² Werner Geyser: What is an Influencer? – Social Media Influencers Defined. *Influencer Marketing Hub*, 2022. január 27.

közvetlen gazdasági érdek (is) áll (például ajándék, kedvezmény, pénzbeli ellenszolgáltatás). Mindhárom ügy esetén a versenyfelügyeleti eljárás alapja a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmának feltételezett megsértése volt.⁷³ A GVH megállapításai szerint az eljárás alá vont személyek szerkesztői tartalomnak álcázott reklám⁷⁴ közzétételével jogellenes magatartást tanúsítottak, hiszen a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot tanúsítottak a hivatkozott „feketelistás” tényállás megvalósításával. Valamennyi hivatkozott eljárás kötelezettségvállalással zárult.

A közzétett GVH esetek pozitív hozománya, hogy publikálásra került ajánlás jelleggel a *#GVH#Megfeleles#Velemenyvezer*⁷⁵ című szakmai anyag, amely követendő és kerülendő magatartási formákat irányoz elő az influenszerek számára. A GVH alapvető elvárásként fogalmazza meg a véleményvezér irányában, hogy az általa népszerűsített termék, szolgáltatás, márkanév, cég vonatkozásában fennálló üzleti kapcsolatáról, közvetlen gazdasági érdekelttségéről a potenciális fogyasztókat, a követőket egyértelműen, észlelhető módon, hangsúlyosan, szembetűnően, egyszerűen és közérthető módon tájékoztatni kell. Versenyjogi szempontból a GVH az alábbi megjelölési módokat minősíti elfogadhatónak:

- egyszerű tartalom, amely a fogyasztók által is könnyen és jól értelmezhető;
- azonos platformon azonos jelölések alkalmazása;
- az üzleti kapcsolat hangsúlyos, egyértelmű és jól észlelhető megjelölése;
- az üzleti kapcsolat az adott tartalomhoz közvetlenül kapcsolódik;
- az elsősorban képi elemeket tartalmazó felületen, mint például az Instagram, elegendő a megfelelő címkézés (#hashtag) alkalmazása;
- a főként szöveges oldalak, mint a Facebook esetében opcionális a címkézés szerinti tájékoztatás.

A GVH tapasztalatai szerint a következő megoldásokat viszont célszerű kerülni:

- ha a címkézés nem utal az ellenszolgáltatás tényére;
- a homályos és pontatlan megjelölés, például #partner#, #promóció#;
- az üzleti kapcsolatra történő utalás burkolt formában történik meg, például hyperlink segítségével;
- elégtelen megoldás önmagában a hirdető oldalára mutató link alkalmazása vagy a cégnév feltüntetése;

⁷³ Az Fttv. mellékletének 11. pontjában foglalt magatartás megvalósításával valószínűsíthetően megsértették az Fttv. 3. § (1) bekezdésében megjelölt tilalmat.

⁷⁴ Az írott vagy elektronikus médiában szerkesztői tartalom használata az áru értékesítésének vagy más módon történő igénybevételenek előmozdítására úgy, hogy ezért a vállalkozás ellenszolgáltatást nyújtott, ez azonban nem tűnik ki egyértelműen a tartalomból vagy a fogyasztó számára egyértelműen felismerhető képi vagy akusztikus elemekből.

⁷⁵ Gazdasági Versenyhivatal (2017): i. m.

- nehezen fellelhető megjelölés;
- az üzleti kapcsolat ténye csak a hosszabb szöveges részt követően jelenik meg.⁷⁶

Kiemeljük, hogy a tisztességes piaci magatartás tanúsítása nemcsak a fogyasztókkal szemben minősül alapvető követelménynek, hanem a versenytársak irányában is.⁷⁷ Fontos kérdés az is, hogy valamely termék, szolgáltatás, cég népszerűsítése milyen jogalapon történik. Egyszerű társadalmi hirdetés formájában, vagy *merchandising* szerződés, esetleg szponzorálási szerződés alapján szólítják meg a fogyasztókat. Az influenszer – jellemzően – a népszerűsítő tevékenységét valójában *merchandising* szerződés alapján végzi.

A merchandising

A *merchandising* szimbólumok, védjegyek, szerzői jogi alkotások részei, valódi vagy képzeletbeli személyek külső megjelenésének felhasználását jelenti abból a célból, hogy a kérdéses megjelöléseket nem eredeti funkcióinak megfelelően, mint a meghatározott áruk és szolgáltatások azonosítására alkalmas megnevezésként, hanem más áruk és szolgáltatások értékesítésére használják fel a kérdéses figurák általános ismertségének, vonzerejének kiaknázásával.⁷⁸

A *merchandising* (szerződés) valamely, a gazdasági reklámtevékenységtől eltérő területen közismertté és általánosan elfogadottá, keresetté vált személy személyhez fűződő jogi védelme alatt dolog, védjegy vagy egyéb árujelző kereskedelmi hasznosítása, vagy szerzői mű avagy annak valamely jellegzetes karaktere, a mű címe, egy részlete másodlagos felhasználása az eredetitől eltérő területen értékesítésösztönző és a reklámozó cég ismertségének kialakítása, fokozása céljából.⁷⁹ A konkrét szerződés közvetett tárgya alapján a *merchandising* szerződés négy típusa jelölhető meg, nevezetesen a személyiség *merchandising*, a sporteseményhez, sporttevékenységhez kapcsolódó szerződés, a karakter (szerzői mű *merchandising*) és a márka vagy védjegy *merchandising*. A személyiség *merchandising* szívesen alkalmazott típusnak minősül. Jól példázza jelen állításunkat a futball-világbajnoksággal összefüggő marketingtevékenység, kereskedelmi hasznosítás.⁸⁰ A sportról szóló 2004. évi I. törvény speciálisan a sporttevékenységet köti össze a marketingtevékenységgel, amikor úgy rendelkezik,

⁷⁶ Gazdasági Versenyhivatal (2017): i. m.

⁷⁷ Lásd még Vörös Imre: *Tisztességtelen verseny – fogyasztóvédelem. Egy európai jogi irányelv átültetésének margójára*. Budapest, MTA Jogtudományi Intézet, 2007.

⁷⁸ Nemzetközi Iparjogvédelmi Egyesület (AIPPI), 1995; Strihó (2020a): i. m. 57.

⁷⁹ Strihó (2020a): i. m. 84.

⁸⁰ Ezzel kapcsolatban lásd Strihó Krisztina: A football világbajnokság reklámarcai. *Debreceni Jogi Műhely*, 8. (2011), 1. 27–32.

hogyan az arculatátviteli szerződés egy olyan felhasználási szerződésnek minősül, amelynek közvetett tárgya valamely sportoló neve, képmása, továbbá a sportszervezet, sportszövetség vagy sportköztestület neve, jelvénye, illetve a sporttevékenységgel összefüggő más eszméi javak. A fogyasztói döntések befolyásolása érdekében kifejtett felhasználási magatartás megvalósulásának tipikus területei: hirdetőtábla, dísz- és ajándéktárgy, ruházat, valamint elektronikus felület.⁸¹ A *karakter merchandising* egy sajátos területét képezik a szerzői jogi oltalom alatt álló alkotások, illetve azok meghatározott jellegzetes részének vagy részeinek a felhasználása. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szabályozza a merchandisingot mint jogintézményt, azonban nevesítés nélkül. A vonatkozó szakasz szerint a szerzőt megilleti a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosításának és az ilyen hasznosítás engedélyezésének kizárólagos joga [Szt. 16. § (3) bekezdés]. A Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT) több ügygel (például SZJSZT 13/2003.) összefüggésben hivatkozott az idézett rendelkezésre, és pontosan meghatározta a merchandising fogalmát. A definícióban kiemelték, hogy az általánosnak tekintett nemzetközi megközelítéssel összhangban a merchandiser által kifejtett felhasználási magatartás alapvető célja valamely termék, szolgáltatás vonatkozásában az értékesítési volumen növelése, azonban a közvetett tárgy spektrumát leszűkíti, specializálja a szerzői jogi oltalom alá tartozó dolgokra. Az SZJSZT által kimunkált fogalomban kifejezetten termék, szolgáltatás kelendőségének a fokozását hangsúlyozzák, azonban kiterjeszthető a felhasználó (cég) ismertségének a fokozására is. A *márka vagy védjegy merchandising* az AIPPI⁸² által nevesített negyedik fő terület. A megkülönböztető jelzésekről szóló részben már kitértünk arra a tényre, hogy a védjegy különösen fontos szerepet játszik a vizsgált téma szempontjából. Fontossága abban rejlik, hogy védjegy is képezheti a felhasználásra irányuló, jelen esetben védjegyliscencia szerződés közvetett tárgyat, és a reklámarc maga is részesülhet jogi oltalomban, védjegyként lajstromozva.

A név mint arculat? – példa a Bíróság gyakorlatából

A Bíróság előtt a C-361/04. P ügyben merült fel a merchandising problematikája. A jogvita előzménye volt, hogy 1998. szeptember 11-én a DaimlerChrysler AG (a továbbiakban: DaimlerChrysler) a PICARO szóvédjegy közösségi védjegyként történő lajstromozása iránti kérelmet nyújtott be. 1999. augusztus 19-én a „succession Picasso” személyegyesülés felszólalást nyújtott be a védjegybejelentési kérelemmel szemben az összetéveszthetőség fennállására hivatkozva. A „succession Picasso” e tekintetben a PICASSO korábbi közösségi szóvédjegyre hivatkozott.

⁸¹ A sportról szóló 2004. évi I. törvény. 35. § (3) bek.

⁸² Nemzetközi Iparjogvédelmi Egyesület.

Az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala⁸³ ezt a felszólalást elutasította, majd az Elsőfokú Bíróság (ma Törvényszék) is elutasította az e határozatot támadó keresetet, mert úgy vélte, hogy a felperesek által hivatkozott két megjelölés vizuálisan és hangzásban hasonló, azonban ez utóbbi szempontból a hasonlóság foka csekély.

A Picasso-örökösök hivatkoztak a nagy hírnévnek örvendő vagy nagyon népszerű személyek (történelmi személyiségek, mint például Napóleon, Churchill vagy Gorbacsov; híres divattervezők, mint például Christian Dior vagy Alessi; sportolók, mint például Boris Becker vagy Tiger Woods; zeneművészek, mint például Mozart) saját nevének védjegyként való használata elterjedtségére. Utaltak arra, hogy a merchandising jelentős szerepet játszik az olyan egyéb termékek értékesítésében is, amelyeknek már semmiféle kapcsolatuk nincs az eredeti termékkel, így például a Coca-Cola (üdítőitalok) felsőruházati cikkek és papíráruk esetében; a Marlboro (cigaretta) felsőruházat esetében; a Davidoff (szivar) luxuskosmetikumok esetében.⁸⁴ A főtanácsnok rámutatott arra, hogy már a Picasso-örökösök által a Citroën autógyárnak a Xsara típus egyik modelljének elnevezésére adott használati engedély (licencia) éles kritikákat váltott ki, attól tartva, hogy ezáltal a zseniális alkotóművész imázsa helyrehozhatatlan kárt szenved, és a harmadik évezredben a Picasso név már csupán egy autómárkát jelent majd.⁸⁵ Az Elsőfokú Bíróság szerint a festő, Pablo Picasso hírneve olyan, hogy azt – ellenkező értelmű konkrét bizonyítékok hiányában – nem lehet úgy tekinteni, hogy a PICASSO megjelölés mint járművekkel kapcsolatos védjegy az átlagos fogyasztó észlelésében felülírja a festő nevét oly módon, hogy e fogyasztó a PICASSO védjeggyel találkozva az érintett áruk összefüggésében a továbbiakban figyelmen kívül hagyja a megjelölés jelentését mint a festő nevét, és azt elsősorban a gépjárműveket jelölő védjegyek egyikének tekinti.

A Bíróság ebben az ügyben az ütköző védjegyek vizuális, hangzásbeli és fogalmi hasonlóságát illetően megállapította, hogy az átfogó értékelésnek a védjegyek által keltett összbemutatóra kell alapulnia, különös tekintettel a megkülönböztető és meghatározó elemekre.⁸⁶ A két ütköző megjelölés vizuálisan és hangzásban hasonló, ám hangzásbeli hasonlóságuk csekély. Egyébiránt pedig e megjelölések fogalmi szinten sem hasonlóak.⁸⁷ Az érintett védjegyek közötti hasonlóságot a vizuális, hangzásbeli és fogalmi hasonlóságuk mértéke alapján kell megítélni,

⁸³ Korabeli megjelöléssel OHIM, ma EUIPO.

⁸⁴ A C-361/04. P. sz. Claude Ruiz-Picasso és társai kontra az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala ügyben Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer főtanácsnok 2005. szeptember 8-án ismertetett indítványa. 64. pont.

⁸⁵ A C-361/04. P. sz. Claude Ruiz-Picasso és társai kontra az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala ügyben Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer főtanácsnok 2005. szeptember 8-án ismertetett indítványa. 65. pont.

⁸⁶ A C-361/04. P. sz. Claude Ruiz-Picasso és társai kontra az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala ügyben 2006. január 12-én hozott ítélet. 19. pont.

⁸⁷ A T-185/02. sz. Claude Ruiz-Picasso és társai kontra az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala ügyben 2004. június 22-én hozott ítélet 55. pontja szerinti érvek.

valamint adott esetben mérlegelni kell, hogy mekkora jelentőséget kell tulajdonítani ezeknek a különféle elemeknek, figyelembe véve a szóban forgó áruk vagy szolgáltatások kategóriáját, valamint a forgalmazás körülményeit.⁸⁸ A gépkocsikra vonatkozó védjegyek közötti összetéveszthetőség esetleges fennállásának értékelése során figyelembe kell venni azt a tényt, hogy az érintett áruk jellegére, különösen azok árára és kifejezetten technikai jellegére tekintettel ezen áruk megvásárlásának pillanatában az érintett közönség figyelmének szintje különösen magas. Amikor ténylegesen bizonyított, hogy egy adott áru objektív jellemzőiből az következik, hogy az átlagos fogyasztó kizárólag különösen figyelmes vizsgálatot követően vásárolja meg az adott árut, jogilag fontos figyelembe venni, hogy ez a körülmény az áruk és védjegyek közötti választás döntő pillanatában csökkentheti az ilyen árukat jelölő védjegyek közötti összetéveszthetőséget.⁸⁹ Ezért a konkrét ügyben az állított jogsérelem nem áll fenn.

Az idézett ügy központi eleme ugyan nem a közösségimédia-felületekkel való kapcsolódásra irányult, de értelemszerű, hogy az ilyen védjegyjogosultságokkal összefüggő kérdéseknek ma már elsősorban az internetes platformok adta lehetőségek között van a legnagyobb jelentősége, hiszen a közösségi médiában terjedő, gyakran személyre szabott reklámok között igen nagy jelentősége van a merchandising elemeknek. Az ügy jól mutatja a magánjog és a közösségi média kapcsolatrendszerének összetettségét is. A problémák többrétegűsége jól kimutatható a nemzetközi adásvétellel kapcsolatos ügyeken keresztül is.

Internetes adásvétel – egy klikkelés jogi hatásai

Az El Madjoub-ügy⁹⁰ alapja egy gépjármű internetes oldalon történő eladása volt. Az internetes oldalon hozzáférhetőek voltak azok az általános szerződési feltételek, amelyek joghatósági kikötést tartalmaztak az egyik tagállamban található bíróság javára. Ez az általános szerződési feltételeket tartalmazó ablak azonban nem nyílt meg automatikusan az ügyletkötés előkészítési és lebonyolítási szakaszában sem, a vevő viszont egy külön jelölőnégyzetre klikkeléssel fogadhatta el e feltételeket. A kérelmezett előzetes döntéshozatali eljárásban a Bíróság azt kiindulópontnak tekintette, hogy az alapeljárásbeli vevő az érintett eladó internetes oldalán található megfelelő jelölőnégyzetre kattintással kifejezetten elfogadta a kérdéses általános szerződési feltételeket. Ugyanakkor megállapította azt is, hogy a Brüsszel I. rendelet 23. cikk (2)

⁸⁸ A C-361/04, P. sz. Claude Ruiz-Picasso és társai kontra az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala ügyben 2006. január 12-én hozott ítélet. 37. pont.

⁸⁹ A C-361/04, P. sz. Claude Ruiz-Picasso és társai kontra az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala ügyben 2006. január 12-én hozott ítélet. 39–40. pont.

⁹⁰ A C-322/14. sz. Jaouad El Majdoub kontra CarsOnTheWeb.Deutschland GmbH ügyben 2015. május 21-én hozott ítélet.

bevezetésének célja, hogy bizonyos elektronikus továbbítási formákat egyenértékűvé tegyen az írásbeli formával annak érdekében, hogy a szerződések elektronikus úton történő megkötése egyszerűsödjön. Ahhoz viszont, hogy az elektronikus úton történő közlés ugyanazokat a garanciákat biztosítsa, szükséges az, hogy lehetséges legyen az általános szerződési feltételeknek a szerződés megkötése előtt való elmentése és kinyomtatása. Amennyiben az egy klikkeléssel való elfogadás technikája ezt lehetőséggé teszi, az már a vevő felelőssége, hogy él-e ezzel a lehetőséggel. Önmagában az a körülmény tehát, hogy az általános szerződési feltételeket tartalmazó internetes oldal nem nyílik meg automatikusan az internetes oldalon való regisztráció és az egyes vásárlási műveletek során, nem vonja kétségbe a joghatóságot kikötő megállapodás érvényességét. Ezért az ilyen elfogadási technika a Brüsszel I. rendelet 23. cikk (2) bekezdése értelmében vett, elektronikus módon történő közlésnek minősül.

Az eset jól mutatja, hogy internetes felületek használata jelentősen átforgalmazza elektronikusan megkötött jognyilatkozataink 21. századi értelmezését.⁹¹

Összegzés

Az Európai Bizottság 2019–2024 közötti időszakra megfogalmazott prioritásai között szereplő digitális korra felkészült Európa újgenerációs digitális technológiákkal hoz számottevő változásokat mindennapi életünkbe. Az elektronikus kommunikációs eszközök és információs technológiák egyre újabb változatai számos új izgalmas kérdést vetnek fel napjaink európai magánjogi jogviszonyaiban is. Már évek óta hódítanak az okosszerződések (*smart contract*⁹²) és a blokklánc (*blockchain*⁹³) technológiák, és éppen az új kihívások miatt megnőtt az adat mint érték jelentősége, ami felvet számos adatvédelmi,⁹⁴ kiberbiztonsági⁹⁵ kérdést is. Ma már nem számít

⁹¹ Gombos Katalin: *A jog érvényesülésének térsége – Az Európai Unió nemzetközi magánjogi szabályainak XXI. századi kihívásai*. Budapest, Wolters Kluwer, 2021. 213–233.

⁹² Judit Glavanits: Smart Cities, Iot and Blockchain: The Importance of Oracles. In Judit Glavanits – Balázs Horváthy – László Knapp (szerk.): *EU Business Law and Digital Revolution. Selected Studies from New Fields of Technology*. Győr, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, 2019. 209–232.

⁹³ Judit Glavanits: Sustainable Public Spending Through Blockchain. *European Journal of Sustainable Development*, 9. (2020), 4. 317–327.

⁹⁴ Az adatközpontú gazdaság fejlődésének elősegítésére hozott jogforrások közül lásd Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1807 rendelete (2018. november 14.) a nem személyes adatok Európai Unióban való szabad áramlásának keretéről. L 303/59 (2018. november 28.); Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1024 irányelve (2019. június 20.) a nyílt hozzáférésű adatokról és a közzsféra információinak további felhasználásáról. L 172/56 (2019. június 26.).

⁹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/881 rendelete (2019. április 17.) az ENISA-ról (az Európai Unió Kiberbiztonsági Ügynökségről) és az információs és kommunikációs technológiák kiberbiztonsági tanúsításáról, valamint az 526/2013/EU rendelet hatályaon kívül helyezéséről (kiberbiztonsági jogszabály). L 151/15 (2019. június 7.).

kivételesnek egy kattintással jognyilatkozatokat tenni, egy klikkeléssel jogügyleteket kötni. A piaci folyamatok nagy részének digitális térbe helyeződésével a digitális egységes piac megvalósítása felé teszünk folyamatos lépéseket. A digitális terekben számos olyan új fogyasztómegszólítási eszközzel találkozhatunk, amely kifejezetten a közösségi média adta lehetőségeket kínálja számunkra (elég csak a merchandising vagy az influenszerek szerepére gondolni). Ezek a 21. századi tendenciák új holisztikus gondolkodásmódot igényelnek a mai kor fogyasztóitól, jogalkotóitól és jogalkalmazóitól, és felhívják a figyelmet a felmerülő kérdések komplexitására, továbbá arra is, hogy a jogi garanciáknak milyen fontos a szerepe.

Private Law Elements of the Community Platforms and the Digital Europe Program

Abstract

The study focuses on digitalisation, a prominent challenge of the 21st century, and the related EU programme. Among the topics offered by the digital space, the authors focus on community platforms and influencers, as well as the European e-Justice strategy and consumer protection issues. Newer and newer versions of electronic communication tools and information technologies also raise a number of exciting new issues in European private law.

Technical innovations have brought about important changes in the private law relationship governed by European law, both in terms of legislation and enforcement.

Felhasznált irodalom

- A 2019–2023-as időszakra szóló európai e-igazságügyi stratégia. 2019/C 96/05 (2019. március 13.).
Online: <https://bit.ly/3IJISKS>
- A Bizottság 2014/333/EU határozata (2014. június 5.) az európai igazságügyi portálon szereplő személyes adatok védelméről. L 167/57 (2014. június 6.). Online: <https://bit.ly/3zegblm>
- A Bizottság 2020/518 ajánlása (2020. április 8.) a COVID-19-válság leküzdéséhez és az abból való kilábaláshoz szükséges technológia és adatok, különösen a mobilalkalmazások és az anonimizált mobilitási adatok használatára szolgáló közös uniós eszköztárról. L 114/7 (2020. április 14.).
Online: <https://bit.ly/3OhyqdE>
- A Tanács következtetései az európai esetjogi azonosító (European Case Law Identifier – ECLI) és a minimális számú egységes esetjogi metaadat (metadata) bevezetésére való felkérésről. C 127/1 (2011. április 29.). 1–7. Online: <https://bit.ly/3RD0nj9>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/1128 rendelete (2017. június 14.) az online tartalomszolgáltatásoknak a belső piacon való, határokon átnyúló hordozhatóságáról. L 168/1 (2017. június 30.).
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/2394 rendelete (2017. december 12.) a fogyasztóvédelmi jogszabályok végrehajtásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről és a 2006/2004/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről. L 345/1 (2017. december 17.).
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1807 rendelete (2018. november 14.) a nem személyes adatok Európai Unióban való szabad áramlásának keretéről. L 303/59 (2018. november 28.).
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási

- rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról. L 303/69 (2018. november 28.).
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/302 rendelete (2018. február 28.) a belső piacon belül a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy letelepedési helye alapján történő indokolatlan területi alapú tartalomkorlátozással és a megkülönböztetés egyéb formáival szembeni fellépésről, valamint a 2006/2004/EK és az (EU) 2017/2394 rendelet, továbbá a 2009/22/EK irányelv módosításáról. L 60 I/1 (2018. március 2.).
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/644 rendelete (2018. április 18.) a határokon átnyúló csomagkézbesítési szolgáltatásokról. L 112/19 (2018. május 2.).
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1024 irányelve (2019. június 20.) a nyílt hozzáférésű adatokról és a közzsféra információinak további felhasználásáról. L 172/56 (2019. június 26.).
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/881 rendelete (2019. április 17.) az ENISA-ról (az Európai Unió Kiberbiztonsági Ügynökségről) és az információs és kommunikációs technológiák kiberbiztonsági tanúsításáról, valamint az 526/2013/EU rendelet hatályon kívül helyezéséről (kiberbiztonsági jogszabály). L 151/15 (2019. június 7.).
- Barfield, Woodrow – Ugo Pagallo (szerk.): *Research Handbook on the Law of Artificial Intelligence*. Cheltenham, Edward Elgar, 2018. Online: <https://doi.org/10.4337/9781786439055>
- Bartóki-Gönczy Balázs: *Az online közvetítő szolgáltatók mint az információhoz való hozzáférés új kapui*. PhD-értekezés. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola, 2018. február 12. Online: <http://lnkiy.in/SQcNt>
- C-322/14. sz. Jaouad El Majdoub kontra CarsOnTheWeb.Deutschland GmbH ügyben 2015. május 21-én hozott ítélet.
- C-361/04, P. sz. Claude Ruiz-Picasso és társai kontra az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala ügyben 2006. január 12-én hozott ítélet.
- C-361/04. P. sz. Claude Ruiz-Picasso és társai kontra az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala ügyben Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer főtanácsnok 2005. szeptember 8-án ismertetett indítványa.
- Calo, Ryan – A. Michael Froomkin – Ian Kerr: *Robot Law*. Cheltenham, Edward Elgar, 2016. Online: <https://doi.org/10.4337/9781783476732>
- Conseil d'État: *Étude annuelle 2014 – Le numérique des droits fondamentaux*. La documentation française, 2014. Online: www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/rapports-publics/144000541.pdf
- Corrales, Marcelo – Mark Fenwick – Nikolaus Forgó: *Robotics, AI and the Future of Law*. Singapore, Springer, 2018. Online: <https://doi.org/10.1007/978-981-13-2874-9>
- De Bruyne, Jan – Cedric Vanleenhove (szerk.): *Artificial Intelligence and the Law*. Cambridge, Intersentia, 2021. Online: <https://doi.org/10.1017/9781839701047>
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A Bizottság 2015. évi munkaprogramja – Új kezdet*. COM(2014)910 végleges (2014. december 16.). Online: <https://bit.ly/3zc1joU>
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A közös európai adattér kialakítása felé*. COM(2018)237 végleges (2018. április 25.). Online: <https://bit.ly/3Pd0rEW>
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európa digitális jövőjének megtervezése*. COM(2020)67 végleges (2020. február 19.). Online: <https://bit.ly/3PhAUdi>

- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európai adatstratégia*. COM(2020)66 végleges (2020. február 19.). Online: <https://bit.ly/3IKLXJI>
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európai digitális egységes piaci stratégia*. COM(2015)192 végleges (2015. május 6.). Online: <https://bit.ly/3aRs3A2>
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európa nagy pillanata: Helyreállítás és felkészülés – a jövő generációért*. COM(2020)456 végleges (2020. május 27.). Online: <https://bit.ly/3RF32J5>
- Európai Bizottság: *Etikai iránymutatás a megbízható mesterséges intelligenciára vonatkozóan*. (2019. április 8.). Online: <https://bit.ly/3yO3jAF>
- Európai Bizottság: *Fehér könyv a mesterséges intelligenciáról: a kiválóság és a bizalom európai megközelítése*. COM(2020)65 végleges (2020. február 19.). Online: <https://bit.ly/3PiQwgW>
- Európai Bizottság: *Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács irányelve az áruk internetes és egyéb távértékesítésére irányuló szerződések egyes vonatkozásairól*. COM(2015)635 végleges (2015. december 9.). Online: <https://bit.ly/3cfcVwR>
- Európai Bizottság: *Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a digitális ágazat vonatkozásában a megtámadható és méltányos piacokról (digitális piacokról szóló jogszabály)*. COM(2020)842 végleges (2015. december 15.). Online: <https://bit.ly/3yESzEE>
- Európai Bizottság: *Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról*. COM(2020)825 végleges (2015. december 15.). Online: <https://bit.ly/3PdicUr>
- Európai igazságügyi portál. Online: <https://e-justice.europa.eu/home.do>
- European Commission: *A Definition of AI: Main Capabilities and Scientific Disciplines*. (2019. április 8.). Online: <https://bit.ly/3AWrQXa>
- Gazdasági Versenyhivatal: *#GVH#Megfeleles#Velemenyvezer*. Online: <https://bit.ly/3uTkKZf>
- Gelencsér Dániel – Gombos Katalin – Hideg István Milán – Selnicean László: *Unió polgári eljárásjogi vármányok a társadalmi fenntarthatóság szolgálatában*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021.
- Geyser, Werner: What is an Influencer? – Social Media Influencers Defined. *Influencer Marketing Hub*, 2022. január 27. Online: <https://influencermarketinghub.com/what-is-an-influencer/>
- Glavanits, Judit: Smart Cities, Iot and Blockchain: The Importance of Oracles. In Judit Glavanits – Balázs Horváthy – László Knapp (szerk.): *EU Business Law and Digital Revolution. Selected Studies from New Fields of Technology*. Győr, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, 2019. 209–232.
- Glavanits, Judit: Sustainable Public Spending Through Blockchain. *European Journal of Sustainable Development*, 9. (2020), 4. 317–327. Online: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n4p317>
- Gombos Katalin: *A jog érvényesülésének térsége – Az Európai Unió nemzetközi magánjogi szabályainak XXI. századi kihívásai*. Budapest, Wolters Kluwer, 2021.
- Gombos Katalin – Gyuranecz Franciska Zsófia – Krausz Bernadett – Papp Dorottya: A mesterséges intelligencia jogalkalmazási területen való hasznosíthatóságának alapjogi kérdései. In Török Bernát – Zódi Zsolt (szerk.): *A mesterséges intelligencia alkalmazásának hatása az alapjogokra*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 327–355.

- Han-Wei, Liu – Lin Ching-Fu – Chen Yu-Jie: Beyond State v. Loomis: Artificial Intelligence, Government Algorithmization, and Accountability. *International Journal of Law and Information Technology*, 27. (2019), 2. 122–141. Online: <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaz001>
- Kecskés Gábor – Lévainé Fazekas Judit (szerk.): *Az autonóm járművek és intelligens rendszerek jogi vonatkozásai*. Győr, Universitas-Győr, 2020.
- Kiss György: *A digitális platformok által kínált foglalkoztatás társadalmi, gazdasági hatásai és a jog válasza*. (Kézirat megjelenés alatt.)
- Klein Tamás – Tóth András: *Technológia jog – Robotjog – Cyberjog*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020. Online: <https://doi.org/10.55413/9789632958293>
- Mangold, W. Glynn – David J. Faulds: Social Media: The New Hybrid Element of the Promotion Mix. *Business Horizons*, 52. (2009), 1. 357–365. Online: <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.03.002>
- Menyhárd Attila: Az információs technológiai fejlődés hatása az állami szerepvállalásra. In Török Bernát – Zódi Zsolt (szerk.): *A mesterséges intelligencia szabályozási kihívásai. Tanulmányok a mesterséges intelligencia és a jog határterületeiről*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 67–87.
- Nagy Tamás: *Vélemény 2.0 – közösségi média könyv*. 2010. Online: <https://mek.oszk.hu/10300/10353/10353.pdf>
- Nakad-Westrate, Henriette – Ton Jongbloed – Jaap van den Herik – Abdel-Badeeh M. Salem: Digitally Produced Judgements in Modern Court Proceedings. *International Journal of Digital Society*, 6. (2015), 4. 1102. Online: <https://doi.org/10.20533/ijds.2040.2570.2015.0135>
- Nemeslaki András: Platformgazdaságtan – kétoldalú piacok elmélete. In Sasvári Péter (szerk.): *Informatikai rendszerek a közszolgáltatásban I*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 169–188. Online: <https://bit.ly/3o6QRXU>
- Neulinger Ágnes – Piskóti Marianna: Fiatal véleményvezérek a családban, azaz a fiatal felnőttek befolyása a család környezettudatosságára: egy skálatesztelés eredményei. In Hetesi Erzsébet – Révész Balázs (szerk.): *„Marketing megújulás” – Marketing Oktatók Klubja 20. Konferenciája előadásai*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar, 2014. 240–249. Online: www.eco.u-szeged.hu/download.php?docID=39993
- Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. Oxford, Oxford University Press, 1997.
- Simon Emese Réka: A mesterséges intelligencia kihívásai a szellemi tulajdon védelmének területén. In Smuk Péter (szerk.): *Társadalmi fenntarthatóság: Fenntartható biztonság és társadalmi környezet tanulmányok I*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 1819–1826.
- Strihó Krisztina: A football világbajnokság reklámarcai. *Debreceni Jogi Műhely*, 8. (2011), 1. 27–32. Online: <https://doi.org/10.24169/DJM/2011/1/3>
- Strihó Krisztina: *A merchandising szerződés*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020a.
- Strihó Krisztina: *Az elektronikus kereskedelem. A kereskedelem digitalizációjának alapvetései*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020b.
- Strihó Krisztina: Az influencer jogi megítélése. *Jogtudományi Közöny*, 75. (2020c), 4. 174–179.
- Szilágyi Pál: A kétoldalú piacok versenyjogi megítélése a médiapiacokra tekintettel. *In Medias Res*, 1. (2012), 1. 80–90. Online: <https://bit.ly/3AUjyyU>
- Szűcs Anikó Edit: Az érintett piac meghatározásának nehézségei. *EU jog*, 1. (2021), 4. 2–6.
- T-185/02. sz. Claude Ruiz-Picasso és társai kontra az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala ügyben 2004. június 22-én hozott ítélet.
- Tariq, Muhammad – Fazal Wahid: Assessing Effectiveness of Social Media and Traditional Marketing Approaches in Terms of Cost and Target Segment Coverage. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 3. (2011), 1. 1049–1074.

- Vogl, Roland: *Research Handbook on Big Data Law*. Cheltenham, Edward Elgar, 2021. Online: <https://doi.org/10.4337/9781788972826>
- Vörös Imre: *Tisztességtelen verseny – fogyasztóvédelem: Egy európai jogi irányelv átültetésének margójára*. Budapest, MTA Jogtudományi Intézet, 2007.
- Wischmeyer, Thomas – Timo Rademacher: *Regulating Artificial Intelligence*. Cham, Springer, 2020. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-32361-5>
- Zekos, Georgios I.: *Economics and Law of Artificial Intelligence. Finance, Economic Impacts, Risk Management and Governance*. Cham, Springer, 2021. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-64254-9>
- Zódi Zsolt: Kódokba zárt jog. Néhány gondolat az új AVMS irányelv kapcsán. In *Medias Res*, 8. (2019), 2. 169–186.
- Zódi Zsolt: A platform, mint az információs kapitalizmus fő szervezési mechanizmusa. In Gyekiczky Tamás (szerk.): *Határtér: Digitális kihívások a jogban*. Budapest, Patrocinium, 2021. 55–118.